

Date: 3rd November-2025

KORXONA RENTABELLIGIGA RISKLARNING TA'SIRI VA UNI
KAMAYTIRISH YO'LLARI

Ilmiy rag'bar: **Ishmanova Dinara**, DSc,

Millat Umid Universitetining rektori

Otkurova Saida

Millat Umid universitetining 4-kurs talabasi,

saidaotkurova766@gmail.com

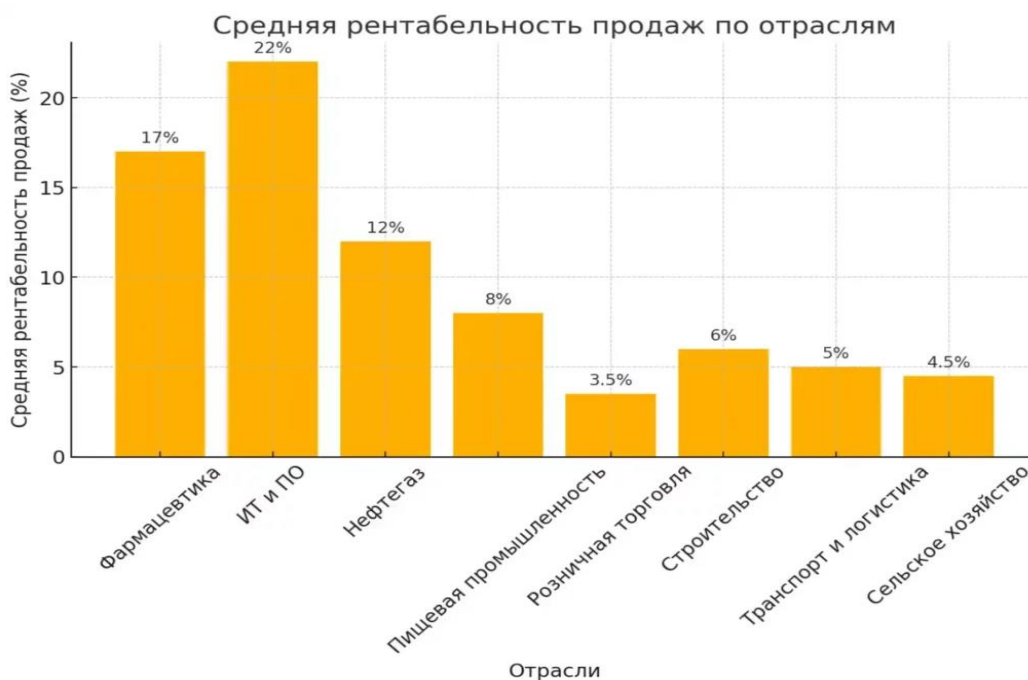
Kirish: Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalarning barqaror faoliyat yuritishi va raqobatbardoshligini ta'minlashda rentabellik darajasi muhim ko'rsatkich hisoblanadi. Rentabellik — bu korxona faoliyatining samaradorligini ifodalovchi asosiy moliyaviy mezon bo'lib, u bevosita ishlab chiqarish xarajatlari, daromadlar va risklar o'rtasidagi mutanosiblikka bog'liq. So'nggi yillarda global iqtisodiy beqarorlik, moliyaviy inqirozlar, xomashyo narxlarining o'zgaruvchanligi, valyuta kursining tebranishi hamda ichki bozor talabining o'zgarishi korxonalar rentabelligiga salbiy ta'sir ko'rsatayotgani kuzatilmoqda. Risklar korxona faoliyatining ajralmas qismi bo'lib, ularni to'g'ri baholash va boshqarish mexanizmlarini ishlab chiqish rentabellikni oshirishning muhim omilidir. Shu nuqtayi nazardan, korxonalarning moliyaviy, ishlab chiqarish va marketing risklarini aniqlash, ularning rentabellik ko'rsatkichlariga ta'sirini baholash hamda ularni kamaytirish yo'llarini ishlab chiqish bugungi kunda iqtisodiy tadqiqotlarning dolzarb yo'nalishiga aylangan. O'zbekiston Respublikasida iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, xususiy sektorni qo'llab-quvvatlash va risklarni boshqarishning zamonaviy usullarini joriy etish borasida keng ko'lamli islohotlar olib borilmoqda. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar, sug'urta mexanizmlari va moliyaviy tahlil vositalaridan foydalanish orqali korxonalarda risklarni kamaytirish tizimining samaradorligini oshirish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Tahlil va natijalar: **Korxona rentabelligiga risklarning ta'siri va uni kamaytirish yo'llarining afzalliklari:** **Moliyaviy risklarni kamaytirish** korxonaning xarajatlarni optimallashtirish va daromadlarni barqarorlashtirish imkonini beradi. Moliyaviy rejalashtirish, budget nazorati va risklarni sug'urtalash mexanizmlarini qo'llash natijasida korxona foydasi tebranish darajasi kamayadi va rentabellik barqarorlashadi. **Ishlab chiqarish risklarini boshqarish** ishlab chiqarish jarayonidagi uzilishlar, resurslar taqchilligi yoki texnik nosozliklarning oldini olishga xizmat qiladi. Zamonaviy texnologiyalar, avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari va sifat nazoratining kuchaytirilishi ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi va mahsulot tannarxini pasaytiradi. **Bozor va marketing risklarini kamaytirish** korxonaga mijozlar ehtiyojini to'g'ri aniqlash, raqobatchilar harakatlariga tezkor javob berish va yangi bozor segmentlariga kirish imkonini yaratadi. Bu esa korxonaning savdo hajmini kengaytirib, sof foydani oshirishga olib keladi. **Axborot texnologiyalari asosida risklarni monitoring qilish** real vaqt rejimida xavf omillarini kuzatish, tahlil qilish va qarorlar qabul qilish tezligini oshiradi. Bu usul korxonaning strategik boshqaruvini takomillashtirib, rentabellikni oshirishga zamin yaratadi. **Investitsion jozibadorlikni oshirishi** - risk darajasi past bo'lgan korxonalar

Date: 3rd November-2025

investorlar uchun ishonchli hamkor sifatida e'tirof etiladi, bu esa kapital oqimini ko'paytiradi va rivojlanish salohiyatini kuchaytiradi.

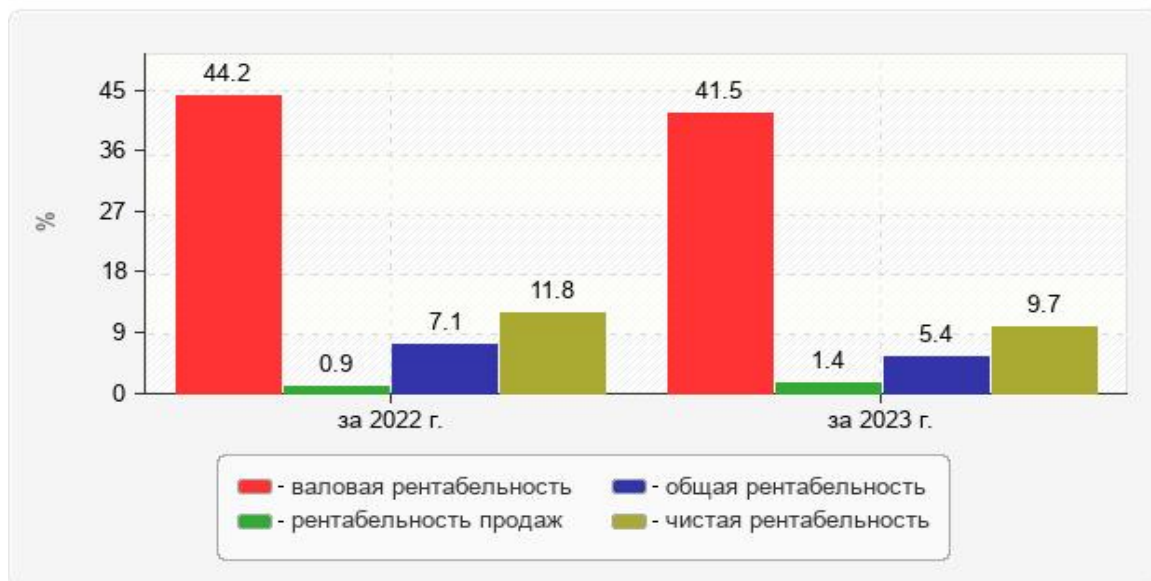
1-график. Risklarni kamaytirgandan keyin sotuv rentabellikning statistikasi

Manba: <https://kurshub.ru/journal/blog/analiz-rentabelnosti-cto-vazhno-uchityvat-pri-raschete/>

Korxona rentabelligiga risklarning ta'siri va uni kamaytirish yo'llarining kamchiliklari: Risklarni boshqarish tizimlarini joriy etish xarajatlarning yuqoriligi korxona rentabelligini qisqa muddatda kamaytiradi. Risklarni tahlil qilish, baholash va monitoring qilish uchun zamonaviy dasturiy ta'minotlar, malakali mutaxassislar va konsalting xizmatlari talab qilinadi. Bu esa ayniqsa kichik va o'rta biznes subyektlari uchun moliyaviy yukni oshiradi. **Risklarni kamaytirish jarayonida ehtiyotkorlikning ortishi** korxona innovatsion faoliyatini cheklashi mumkin. Ya'ni, xavf omillaridan qochish natijasida korxonalar yangi loyihalarni amalga oshirishdan yoki tavakkal talab etuvchi bozor segmentlariga kirishdan tiyilishadi, bu esa daromad va rentabellikning o'sishini sekinlashtiradi. **Axborot yetishmasligi va noto'g'ri baholash** risklarni kamaytirish strategiyalarining samarasiz ishlashiga olib keladi. Bozor kon'yunkturasi, valyuta kursi, narx o'zgarishlari yoki siyosiy omillarni noto'g'ri prognoz qilish korxonaning moliyaviy natijalarini yomonlashtiradi. **Risklarni boshqarish bo'yicha ichki nazoratning sustligi** va mas'uliyatning aniq taqsimlanmaganligi korxonada qaror qabul qilish jarayonini cho'zadi. Bunday holatlarda risklarga qarshi choralar kechikib qo'llaniladi, bu esa rentabellik darajasining pasayishiga sabab bo'ladi.

Date: 3rd November-2025

Динамика показателей прибыли

2-график. Risklarni kamaytirish orqali 2022-2023-yillarda rentabellik ko'rsatkichi oshishi

Manba: [https://1fin.ru/Analiz i ocenka dohodnosti i rentabelynosti](https://1fin.ru/Analiz_i_ocenka_dohodnosti_i_rentabelynosti)

Xulosa va takliflar: Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, risklar korxona rentabelligiga bevosita ta'sir etuvchi omillardan biridir. Moliyaviy, ishlab chiqarish va bozor risklari daromadlarning barqarorligi, xarajatlar miqdori hamda investitsion faollikka sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Risklarni to'g'ri aniqlash, baholash va boshqarish orqali korxona nafaqat zararlarni kamaytiradi, balki o'z faoliyatining samaradorligini oshiradi. Shu boisdan, risklarni kamaytirish tizimi korxonaning umumiy boshqaruv strategiyasining ajralmas qismi sifatida qaralishi zarur. O'zbekiston iqtisodiy tizimida korxonalar uchun risklarni boshqarish madaniyatini shakllantirish, axborot texnologiyalaridan foydalanish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlovchi mexanizmlarni joriy etish jarayonlari tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Korxonalarda kompleks risklarni boshqarish tizimini yaratish - bu tizim moliyaviy, ishlab chiqarish, marketing va tashkiliy risklarni bir butun holda baholash va ularning o'zaro ta'sirini aniqlash imkonini beradi. **Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt asosidagi tahliliy vositalarni joriy etish** orqali risklarni erta aniqlash, monitoring qilish va prognozlash imkoniyatlari kengaytirilishi lozim. **Moliyaviy xavflarni sug'urtalash tizimini rivojlantirish** hamda korxonalar uchun qulay sug'urta tariflarini joriy etish zarur. Bu risklarning salbiy ta'sirini kamaytirib, foyda barqarorligini ta'minlaydi. **Kichik va o'rta biznes subyektlari uchun risk-menejment bo'yicha o'quv dasturlarini tashkil etish** korxona rahbarlari va mutaxassislarning iqtisodiy savodxonligini oshirishga xizmat qiladi. **Davlat tomonidan investitsion va soliq imtiyozlari** orqali risklarni kamaytiruvchi texnologiyalarni joriy etayotgan korxonalarga qo'shimcha rag'batlar berilishi maqsadga muvofiq.

Date: 3rd November-2025

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Aquino, P. G. Jr. (2022). *Enterprise risk management: An important process for improving company profitability and growth*. Revista Mexicana de Economía y Finanzas. (scielo.org.mx)
2. Author(s). (2021). *The Effect of Enterprise Risk Management, Firm Size, Profitability, Leverage on Firm Value* (SSRN working paper / maqola). (Avtorda SSRN versiyasi, 2021). (ssrn.com)
3. Markaziy Bank (Central Bank of Uzbekistan). (2023). *Annual Report 2022 / Annual Report 2023* — moliyaviy barqarorlik va iqtisodiy sharoit tahlili. Toshkent: Markaziy Bank. ([Центральный Банк Узбекистана](https://www.cbu.uz))
4. Coface. (2023). *Uzbekistan — Country File / Economic Risk Analysis*. Xalqaro tijorat va investitsion risklar haqidagi hisobot. ([Coface](https://www.coface.com))
5. In-Academy Journal (2025). *Loyihalarda risk xavfini aniqlash va boshqarish* — (maqola / konferensiya materiallari). (Toshkent: in-academy.uz). ([In-Academy](https://in-academy.uz))
6. Innoist.uz (2025). *Ishlab chiqarish korxonalarida risklarni boshqarishning zamonaviy metodik yondashuvlari* — ilmiy maqola (analitik va amaliy tavsiyalar). (innoist.uz)
7. CyberLeninka (2025). *Raqamli iqtisodiyot sharoitida sanoat korxonalarida risklarni boshqarishning zamonaviy metodik yondashuvlari* — maqola (o'zbek/rossiya tillarida nashr). ([КиберЛенинка](https://cyberleninka.ru))
8. Reuters / Breakingviews. (2024). *Profitability is next sacrifice at inflation altar* — global korporativ rentabellik va inflyatsiya ta'siri tahlili (yangilangan tahliliy maqola). ([Reuters](https://www.reuters.com))
9. <https://kurshub.ru/journal/blog/analiz-rentabelnosti-cto-vazhno-uchityvat-pri-raschete/>
10. [https://1fin.ru/Analiz i ocenka dohodnosti i rentabelynosti](https://1fin.ru/Analiz_i_ocenka_dohodnosti_i_rentabelynosti)